

Samorząd terytorialny w Polsce

Wiedza o społeczeństwie

Pojęcie samorządu terytorialnego

Samorząd to prawo jakiejś grupy osób do samodzielnego i niezależnego decydowania o swoich sprawach.

Natomiast z prawnego – administracyjnego punktu widzenia samorząd oznacza powierzenie przez państwo realizacji pewnych zadań sformalizowanym zrzeszeniom, których zadania te bezpośrednio dotyczą, a zrzeszenia te będąc formą organizacji wyodrębnionej grupy społecznej mogą decydować o sprawach dla niej istotnych bezpośrednio lub za pomocą wybranych przedstawicieli.

Podział samorządów

- **TERYTORYALNE** – są tworzone przez mieszkańców jakiegoś obszaru, mających z racji zamieszkania wspólne potrzeby i interesy.
- **SPECJALNE** – zalicza się do nich samorzady **religijne**, **gospodarcze** (np. izby gospodarcze) oraz **zawodowe**. Specyficznym rodzajem samorządu zawodowego są samorzady zrzeszające ludzi wykonujących wolne zawody (np. **adwokaci**, **komornicy**, **lekarze**, **notariusze**, **pielęgniarki**, **położne**, **aptekarze**, **architekci**). W większości przypadków przynależność do nich ma charakter obowiązkowy.

Historia

Idea samorządności ma w Polsce wiekową tradycję, wspomina o niej Konstytucja 3 maja. Po odzyskaniu niepodległości wprowadziła samorząd Konstytucja marcowa z 1921 r. Po drugiej wojnie światowej, w obliczu rodzącego się komunizmu idea samorządności upadła.

Samorząd w RP przywrócono dopiero w 1990 roku (po likwidacji w 1950 r.) początkowo jedynie gminny.

Od 1999 w Polsce obowiązywać zaczął trójstopniowy podział terytorialny.

Struktura i zasady funkcjonowania

W RP jednostkami podziału terytorialnego są:

- gmina
- powiat
- województwo

Obecnie w Polsce jest 16 województw, 314 powiatów (dodatkowo 65 miast na prawach powiatu, czyli tzw. powiat grodzki) i 2478 gmin (1586 gmin wiejskich, 586 gminy wiejsko-miejskie, 306 gmin miejskich).

Struktura i zasady funkcjonowania

- przynależność do jednostek samorządu jest przymusowa,
- jednostki samorządu mają osobowość prawną, czyli przysługuje im prawo do posiadania własności, a ich samodzielność podlega ochronie sądowej,
- samorzady nie są zorganizowane w sposób hierarchiczny, co oznacza, że zakres działań samorządu wojewódzkiego nie narusza samodzielności pozostałych samorządów,
- jednostki samorządu terytorialnego wykonują swoje zadania za pośrednictwem organów stanowiących i wykonawczych.

Struktura i zasady funkcjonowania

- samorząd terytorialny wykonuje zadania publiczne nie zastrzeżone przez Konstytucję lub ustawy dla organów innych władz publicznych,
- działalność samorządu terytorialnego podlega nadzorowi z punktu widzenia legalności,
- organami nadzoru nad działalnością jednostek samorządu terytorialnego są Prezes Rady Ministrów i wojewodowie, a w zakresie spraw finansowych regionalne izby obrachunkowe,
- Sejm, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, może rozwiązać organ stanowiący samorządu terytorialnego, jeżeli organ ten rażąco narusza Konstytucję lub ustawy.

Struktura i zasady funkcjonowania

- jednostkom samorządu terytorialnego zapewnia się udział w dochodach publicznych odpowiednio do przypadających im zadań,
- dochodami jednostek samorządu terytorialnego są ich dochody własne (np. podatki, opłaty lokalne) oraz subwencje ogólne i dotacje celowe z budżetu państwa,
- spory kompetencyjne między organami samorządu terytorialnego i administracji rządowej rozstrzygają sądy administracyjne.

Gmina

Gmina to podstawowa jednostka samorządu terytorialnego i wspólnota obywateli zamieszkujących pewne terytorium. Na obszarze gminy mogą funkcjonować jednostki pomocnicze gmin: **sołectwa i dzielnice**.

Organem stanowiącym i kontrolnym samorządu gminnego jest **rada gminy** (wybory bezpośrednie, kadencja 4 lata, skład od 15 do 45 członków), na której czele stoi przewodniczący, którego radni wybierają spośród siebie.

Organem wykonawczym **wójt** (w gminach wiejskich), **burmistrz** (w miastach) lub **prezydent miasta** (w dużych miastach).

Gmina

Do uprawnień rady gminy należy:

- uchwalanie budżetu i lokalnych podatków,
- decydowanie w sprawach majątkowych
- decydowanie w sprawach współpracy z innymi gminami,
- kontrolowanie wójta.

Gmina

Do uprawnień wójta należy:

- kierowanie bieżącymi sprawami gminy,
- reprezentowanie gminy ,
- wykonywanie uchwał rady,
- przygotowywanie projektów uchwał,
- gospodarowanie majątkiem gminy,
- wykonanie budżetu.

Powiat

Powiat to jednostka podziału terytorialnego obejmująca obszar kilku gmin (powiat ziemski) lub teren miasta, które jest powiatem grodzkim (gminą na prawach powiatu).

Organem stanowiąco – kontrolnym powiatu jest **rada powiatu** (wybory bezpośrednie, kadencja 4 lata, skład od 15 do 29 radnych), na czele której stoi przewodniczący, wybierany spośród jej członków.

Organem wykonawczym jest **zarząd powiatu** złożony z trzech do pięciu osób wybranych przez radę, w tym **starosta** stojący na czele zarządu.

Powiat

Do uprawnień rady powiatu należy:

- wybieranie i odwoływanie zarządu,
- uchwała budżet powiatu oraz podatki,
- uchwała przepisy prawa miejscowego,
- podejmuje uchwały w sprawach majątkowych (np. rozstrzyga, jakie inwestycje powiat zamierza zrealizować),
- uchwała program walki z bezrobociem,
- zapewnia bezpieczeństwo mieszkańcom powiatu.

Powiat

Do uprawnień zarządu powiatu należy:

- przygotowywanie i realizacja projektów uchwał rady,
- gospodarowanie mieniem powiatu,
- wykonywanie budżetu.

Powiat

Do uprawnień starosty należy:

- kierowanie bieżącymi sprawami,
- reprezentowanie powiatu na zewnątrz,
- kierowanie pracą starostwa, czyli urzędu powiatu,
- zwierzchnictwo powiatowych służb i straży.

Samorząd wojewódzki

Województwo to największa jednostka podziału administracyjnego w Polsce, jednostka zasadniczego podziału terytorialnego dla administracji rządowej, a od 1999 r. także jednostka samorządu terytorialnego.

Organem stanowiąco – kontrolnym jest **sejmik wojewódzki** (wybory bezpośrednie, kadencja 4 lata, liczba uzależniona od liczby mieszkańców, nie mniej jednak niż 30), na którego czele stoi przewodniczący wybierany spośród jego członków.

Organem wykonawczym jest **zarząd województwa** złożony z pięciu osób wybranych przez sejmik, w tym marszałek, który jest jego przewodniczącym.

Samorząd wojewódzki

Do uprawnień sejmiku wojewódzkiego należy:

- uchwalanie budżetu i podatków,
- powoływanie i odwoływanie zarządu oraz marszałka,
- decydowanie o sprawach majątkowych województwa,
- uchwalanie strategii rozwoju województwa,
- decydowanie o podjęciu krajowej i międzynarodowej współpracy międzyregionalnej.

Samorząd wojewódzki

Do uprawnień zarządu województwa należy:

- wykonuje uchwały sejmiku,
- przygotowywanie projektu i realizacja budżetu,
- gospodarowanie mieniem,
- przygotowywanie planów rozwoju województwa,
- decydowanie o podjęciu krajowej i międzynarodowej współpracy międzyregionalnej.

Samorząd wojewódzki

Do uprawnień marszałka województwa należy:

- kierowanie bieżącymi sprawami województwa,
- kierowanie pracami zarządu,
- reprezentowanie województwa,
- kierowanie urzędem marszałkowskim,